

Galapagos – otoki sprememb

Matija Križnar

Vulkanski izvor Galapagosa je mogoče opaziti povsod. Otoka Daphne v ozadju sta ostanka nekdanjih vulkanskih kraterjev. Foto: Matija Križnar.

Skoraj ni svetovljana, ki ne pozna Galapagosa in z njim povezanega Charlesa Darwina, o čemer priča tudi na stotine knjig o tem otočju. Kljub temu Galapagos še vedno ostaja izjemen naravni pojav, ki je vse bolj ogrožen. Ne bomo se spuščali v temelje evolucijske teorije ali problematizirali Darwina. Sprehodili se bomo skozi naravne lepote treh galapaških otokov (Baltra, Severni Seymour in Santa Cruz), kjer opazimo velika nasprotja - od prvinskih okolij do degradiranih območij s plantažami banan in kave. Te otoke je Charles Darwin med svojim popotovanjem zaobšel in na njih ni pristal ali raziskoval, a to ne zmanjšuje pomembnosti njihove edinstvenosti in prvobitnosti. Galapaško otočje sestavlja šest velikih in še deset manjših otokov, medtem ko je posa-

meznih otočkov in čeri še veliko več. Največji otok je Isabela, ki mu sledijo Santa Cruz, Fernandina, Santiago, San Cristobal in drugi manjši, kamor sodita tudi Baltra in Severni Seymour. Po nastanku so otoki vsi vulkanskega izvora, a različnih geoloških starosti. Galapaško otočje je nastalo ob tako imenovanih vročih točkah, kjer magma prihaja skozi manjše razpoke v Zemljinem plašču na površje. Najstarejši so vzhodni otoki, medtem ko je vulkanska aktivnost na otokih Isabela in Fernandina še vedno prisotna. Še nedavno tega je izbruhnil vulkan Wolf na Isabeli. Neusmiljeni vulkanski izbruhi, močni vetrovi, valovi in sonce bičajo otoško naravo že milijone let, a živali in rastline so našle svoja bivališča tudi na najbolj negostoljubnih območjih.

Baltra – opustošeni otok

Otok Baltra je gotovo najbolj degradiran od vseh galapaških otokov. Otok so mnoga desetletja (od leta 1930) uporabljali v različne vojaške namene. Dolgo časa je bil oporišče ameriških obrambnih sil, ki so na otoku postavili letališče in veliko bazo. Kasneje so otok pridobili Ekvadorci in na njem zgradili civilno letališče. Flora na otoku je zelo pičla, najdemo lahko le manjše sestoje grmičevja, redka drevesa in kaktuse (opuncije so najpogostejše). O kakšnih večjih živali na otoku ni ne duha ne sluha, saj so kmalu po prihodu človeka na njem izumrli kopenski legvani. Redke kolonije morskih ptic so na otoku našle mirno zatočišče le na policah nad razburkanim morjem.

Severni Seymour – prvobitnost otoškega življenja

Ob otoku Baltra leži njegovo pravo nasprotje, otoček Severni Seymour. Otok je približno dva kvadratna kilometra velik plato, ki se

dvigne zgolj 28 metrov nad morsko gladino. Severni Seymour sodi med bolj varovana območja parka, kjer je obisk strogo nadzorovan. Tu je tudi domovanje približno 2.500 endemičnih kopenskih legvanov (*Conolophus subcristatus*), ki pa so vsi potomci legvanov z Baltre. Te plazilce so zaradi ohranitve vrste še pred »zasedbo« Baltre preselili prav na ta otoček. Kopenski legvani lahko zrastejo do enega metra in so rastlinojedi.

Poleg najbolj značilnih galapaških prebivalcev, morskih legvanov (*Amblyrynchus cristatus*), je na otoku manjša kolonija prav tako endemičnih vulkanskih kuščaric (*Microlophus albemariensis*), ki imajo posamezne podvrste tudi na drugih galapaških otokih. Čez dan z lova pridejo na otok počivat tudi galapaški morski levi (*Zalophus wallebaeki*). Ta ogrožena vrsta morskega sesalca prebiva zgolj na galapaškem otočju, z majhno kolonijo tudi ob ekvadorski celini. Ti sesalci so dokaj neboječi in najraje poležavajo na klopcah in se ne pustijo motiti.

Rastlinojedi kopenski legvani (Conolophus subcristatus) na otoku Severni Seymour se uspešno razmnožujejo.

Foto: Matija Križnar.

Otočani galapaškim morskim levom (Zalophus wallebaeki) pravijo tudi »morske mačke«, saj se radi potikajo povsod in prosjačijo za hrano. Največji užitek teh morskih sesalcev je celodnevno ležanje na klopcih, ponoči pa odbajajo na lov. Foto: Matija Križnar.

Značilni rastlinski pasovi ob obalah z mangrovami (Rhizophora mangle), drevesi Bursera graveolens in redkimi opuncijami in drugimi kaktusi. Foto: Matija Križnar.

*Še neolistana drevesa *Bursera graveolens* imenujejo tudi »sveti les«. Na otoku Severni Seymour nudijo zavetje kopenskim legvanom in morskim pticam. Foto: Matija Križnar.*

*Sprehodi po galapaških otokih je dogodivščina in nikjer nas ne presenetijo ograje ali mreže. Vse poti so nazorno označene. Ovire so zgolj navidezne ali le nizki kamniti zidovi. Na sliki je lepa burnica (*Fregata magnificens*). Foto: Matija Križnar.*

*Največje vznemirjenje je bilo opazovati lepe burnice (*Fregata magnificens*), ki v letu plenijo mlade želve. Mnoge želve so po pogostih zračnih manevrih in prepirih pristale v kljunih drugih burnic. Foto: Matija Križnar.*

Severni Seymour je posebno priljubljen kot gnezdišče za mnoge morske ptice. Nizko grmičevje in drevesa mirovk (*Bursera graveolens*), redke opuncije ter galapaška »preprogasta trava« (*Sesuvium edmonstonei*) nudijo odlično zaščito pticam in njihovim gnezdom.

Na otoku gnezdiijo črno-beli galeb (*Creagrus furcatus*) in temno sivi nodiji (*Anous stolidus*). Največje kolonije pa so ustvarile lepe burnice (*Fregata magnificens*), ki gnezda spletojo na grmičevju približno meter nad tlemi. Opazovali smo mnoge pare med gnezdenjem in tudi samčke s prepoznavno rdečo mošnjo pod kljunom, ki so še iskali svoje izvoljenke.

Drugo še večjo kolonijo, ki je posejana po celotnem otoku, tvorijo prelepi in igrivi modronogi strmoglavci (*Sula nebouxii*). Te ptice gnezda uredijo kar na tleh, kjer ustvarijo okroglo vdolbino, obdano z odstranjenim kamenjem in iztrebki, ter v njo odložijo jajce. Samček in samička se iz-

menjavata med gnezdenjem. Menjavo na gnezdu spremlja »obredni« ples, ki traja celo več minut. Severni Seymour je bil tudi prvi otok, kjer so naravovarstveniki uspešno izkoreninili podgane. Izkušnje so uporabili tudi na drugih galapaških otokih.

Santa Cruz – med želvami in kravami

Edina cesta, ki vijuga po Baltri, se konča ob ozkem kanalu, kjer je edini prehod na otok Santa Cruz. Največje mesto na Santa Cruzu je Porto Ayora z mnogimi hoteli, trgovinami in tudi središčem večjih naravovarstvenih in raziskovalnih ustanov. Velik del otoka sodi v narodni park, kjer vedno bolj agresivno posegajo tudi okoliški kmetje in lastniki plantaž. Santa Cruz je značilen galapaški otok, kjer v višjih predelih najdemo celo tropske gozdne sestoje. Ob obalah rastejo sestoji rdečih mangrov (*Rhizophora mangle*), v bolj sušnih predelih pa uspevajo kaktusi opuncije (*Opuntia* sp.) in »telegrafski« kaktusi (*Jasminocereus thouarsii*) ter

Samček modronogega strmoglavca (Sula nebouxi) v gnezdu. Samček se od samice loči po velikosti in manjši zenici očesa, kar je tudi najboljši znak za ločevanje. Foto: Matija Križnar.

Osrednji del otoka Santa Cruz poraščajo endemična drevesa (Scalesia pedunculata). Pojasnjevanje, zakaj jih domačini imenujejo drevesa »brokoli«, je verjetno odveč. Foto: Matija Križnar.

Med geološkimi znamenitostmi so tudi vulkanske udornice. Največji problem naravovarstvenikom predstavljajo invazivne robide, ki hitro preraščajo tudi udornice. Foto: Matija Križnar.

*Invazivne vrste rastlin in živali so na galapaških otokih gotovo nedobrodošle. Med prvimi dvoživkami, ki so jih našli na otoku Santa Cruz, je tudi drevesna žaba *Scinax quinefasciata*, nanjo smo naleteli v enem izmed vhodov v vulkanske jame. Foto: Matija Križnar.*

Ob omenjanju Galapagosa ne moremo mimo želvo velikank (Geochelone nigra), kot je ta v eni izmed blatnih luž sredi otoka Santa Cruz. Foto: Matija Križnar.

Značilni galapaški plazilci so morski legvani (Amblyrhynchus cristatus), ki so endemični. Razširjenih je približno sedem podvrst teh plazilcev. Otok Santa Cruz posedljuje podvrsta Amblyrhynchus cristatus hassi. Foto: Matija Križnar.

Povsod po Santa Cruzu lahko opazujemo zvedave in vedno lačne »galapaške« ščinkavce (*Geospiza sp.*).

Foto: Matija Križnar.

drevesasti »sveti les« (*Bursera graveolens*). V bolj vlažnih tleh rastejo endemične skalezi-je ali, kot jih imenujejo domačini, drevesa »brokoli« (*Scalesia pedunculata*).

Najlepše sestojte tvorijo ta drevesa pri vulkanski udornici, eni izmed geoloških zanimivosti otoka. Udornici sta nastali podobno kot pri nas na Krasu, le da je tukaj jamo izvotlila tekoča lava in ne voda.

Podobnih geološko zanimivih vulkanskih jam ali tunelov je še kar nekaj na Santa Cruzu. Na vhodih v vlažne vulkanske tunele, običajno so to udrti stropi večjih jam, so zavetje našle mnoge žuželke, redke ptice (sove), opazili pa smo tudi edino invazivno vrsto dvoživke, in sicer drevesno žabo *Scinax quinquifasciata*, ki verjetno poseljuje le otok Santa Cruz.

Ko govorimo o Galapagosu, ne moremo mimo želv velikank, ki so na mnogih otokih že izumrle (ohranila se je le vrsta *Geochelone nigra*). Na Santa Cruzu ti veliki in

počasni plazilci še vedno tavajo. Najlažje jih bomo opazovali in fotografirali na kateri izmed »farm« sredi otoka, kjer prosto živče želve mirno rijejo po blatnih lužah ali iščejo sočne poganjke trav.

Med želvami se sprehajajo kozmopolitske kravje čaplje (*Bubulcus ibis*), »galapaški« ščinkavci (iz rodu *Geospiza*) in zlati gozdičarji (*Dendroica petechia*), ki brskajo po blatu. Mnoge želve zatavajo tudi v bolj sušate predele otoka in eno izmed njih smo le s težavo opazili na poti proti edini javno dostopni plaži na otoku – Želvji plaži. Bela peščena plaža je odličen poligon za iskanje hrane nekaterih kvakačov, rjavih pelikanov (*Pelecanus occidentalis*), nodijev, malih škurhov (*Numenius phaeopus*) ter nekaterih drugih. Med mangrovami se skrivajo radovedni galapaški ščinkavci, na skalah ob vodi pa se sončijo rdeče obalne rakovice (*Grapsus grapsus*).

Rdeče obalne rakovice (Grapsus grapsus) so s svojo rdečkasto barvo na temnem vulkanskem skalovju odličen fotografski motiv. Foto: Matija Križnar.

Galapaški otoki so zaščiteni kot narodni park v okviru Ekvadorja. Njihove naravovarstvene ustanove se trudijo ohranjati park čim bolj sonaravno in vlagajo velike napore tudi v iztrebljanje neavtohtonih živali in rastlin. Po razgovorih z našimi vodniki so med rastlinami gotovo najbolj nadležne robide, ki nezadržno »goltajo« ogromne površine gozdov in grmičevja. Med živalmi so imeli veliko problemov s kozami, nekatere otoke so dobesedno preplavile in uničile. Manj agresivni, a še vedno problematični so tudi podivjani domači prašiči, ki jih skušajo zatreti tudi domači lovci. Njihove žrtve pogosto postanejo tudi želve velikanke. Obisk Galapagos oziroma vsaj nekaj galapaških otokov je posebno doživetje in za zagrete naravoslovce skoraj nujnost. Govorice o pestrosti živalskega in rastlinskega sveta niso iz trte izvite. Podobno kot kopno je tudi morski svet enako zanimiv in raznovrsten. Morski golobi, morski psi, velike ze-

lene želve in pisane ribe so le del morske favne in potapljanje, četudi zgolj z masko in dihalko, je izjemna izkušnja.

In zakaj otoki sprememb? Galapagos je s svojo naravo posredno vpeljal spremembe v naše razumevanje evolucije. Spremembe so se dogajale tudi skozi geološka obdobja. Enako spremembe opazimo tudi povsod drugod, le da danes te spremembe vsiljuje človek. Torej otoki, ki imajo spremembe v svoji naravi.